

Michał Mordan

(Uniwersytet w Białymstoku,
e-mail: m.mordan@uwb.edu.pl)

ORCID: 0000-0002-5709-3469

NAZWISKA Z FORMANTEM -YK/-CZYK NA BIAŁOSTOCCZYŹNIE. UWAGI INTERPRETACYJNE

Aleksandra Cieślukowa [1990, 14] pisała, że nawet „[n]ajwnikliwsze analizy danych antroponimicznych nie są w stanie uchronić przed wielomotywową interpretacją nazw osobowych”. Przyczyn tego problemu, nieodłącznie towarzyszącego ustalaniu pochodzenia nazwisk, należy upatrywać w relacji między antroponimami a rzeczywistością pozajęzykową [Raszewska-Klimas 2018, 12]. Zależność ta jest zdecydowanie silniejsza niż w wypadku leksyki apelatywnej [Kresa 2011, 73], gdyż brak kontekstu sytuacyjnego – historyczno-językowego i pragmatycznego [por. Raszewska-Klimas 2018, 12–16] – utrudnia wskazanie faktycznej (a nie potencjalnej) bazy motywującej nazwę własną. W wielu wypadkach powoduje wręcz niemożność odtworzenia okoliczności powstania nazwy osobowej i w konsekwencji – podania jej bezdyskusyjnej genezy [Kresa 2011, 73–74].

Kwestia różnej interpretacji nazwisk pojawia się przy ich analizie zarówno w perspektywie synchronicznej, jak i diachronicznej [zob. np. Bubak 1986, 59; Citko 2001, 17; Jaracz 2001, 435; Rudnicka-Fira 2004, 163; Raszewska-Żurek 2006, 14]. Nierzadko występuje w kontekście takich terminów jak *geneza*, *motywacja*, *etymologia* nazwisk, jest obecna w opracowaniach, poruszających zagadnienia wielomotywowości, wieloznaczności czy homonimii¹ jednostek onimicznych i fundujących je podstaw derywacyjnych [Cieślukowa 1994, 193–199; Naruszewicz-Duchlińska 2007, 341; Biolik 2009, 39–41; Kopertowska 2009, 126–140; Magda-Czekaj 2009, 157–161; Matusiak-Kempa 2009, 26–27; Wolnicz-Pawłowska 2009, 258–259; Kresa 2011, 74–78; Raszewska-Klimas 2018, 12–34; tamże szczegółowa literatura].

Wielomotywowość nazwisk ma związek nie tylko z różnorodnością i niejednorodną semantyką rzeczywistych lub domniemanych podstaw fundujących. Może również dotyczyć momentu proprializacji nazwy, ponieważ niejednokrotnie nie jest możliwe „ustalenie, czy dane nazwisko pochodzi od bazy derywacyjnej, czy też od derywatu pochodzącego od tej

¹ Por. opinię Zofii Kalety [1998, 32] i Marii Biolik [2009, 35–36] na temat pojęcia *homonimia* i jego zastosowania w onomastyce.

bazy” [Kresa 2011, 74–75]. Problemy związane z odmienną interpretacją nazwisk ujawniają się także w zakresie słowotwórstwa i odnoszą się najczęściej do polifunkcyjności formantów [Kresa 2011, 75; Raszevska-Klimas 2018, 13]. Na pierwszy plan wysuwają się trudności z oddzieleniem funkcji deminutywnej i patronimicznej przyrostków z elementem *-k* [Jaracz 2001, 499; por. Bubak 1986, 59].²

We współczesnej polskiej antroponimii nazwiska zawierające w swej strukturze formant z tym komponentem spółgłoskowym nie należą do rzadkich. Wspomnieć tu należy chociażby nazwiska na *-ak/-czak* (*Mańczak, Szcześniak, Walczak*), bardziej lub mniej popularne w różnych regionach kraju, oraz nazwiska na *-uk/-czuk* (*Ciwoniuk, Niemczuk, Sidorczuk*) charakterystyczne dla pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. Niniejszy artykuł³ poświęcony jest natomiast nazwiskom z przyrostkiem *-yk/-czyk*. Materiał egzemplifikacyjny dotyczy Białostoczczyzny, ale przedstawionych uwag interpretacyjnych nie należy ograniczać wyłącznie do tego obszaru. Analizie poddano antroponimy współczesne, nie rezygnując jednakże z perspektywy historycznej. Przyjęcie takiego założenia wynika ze specyfiki formowania się nazwisk, w wypadku których – jak zaznacza Agnieszka Raszevska-Klimas [2018, 37] – „[i]nterpretacja procesów derywacyjnych (...) jest diachroniczna, niezależnie od cezury chronologicznej danych”.⁴

*

Sufiksy z elementem **-k-* od dawna charakteryzowały się wielofunkcyjnością [Warchoń 1984, 17; Grabias 1981, 44]. Tworzyły one m.in. derywaty będące zdrobnieniami wyrazów podstawowych. Dołączenie pełniącego funkcję deminutywną morfemu *-yk* (*-ik*) do podstawy mającej już formant zdrabniający prowadziło do spotęgowania deminutywności [Rymut 1994, 60]. Od najdawniejszych czasów sufiksy z komponentem **-k-* wykazywały także aktywność słowotwórczą w tworzeniu struktur ekspresywnych [Warchoń 1984, 5].

² Dylematy pojawiają się też przy analizie antroponimów derywowanych przy użyciu innych sufiksów, na przykład formantu *-ski*, którego zastosowanie na przestrzeni wieków uległo poszerzeniu [zob. Matuszewski 1975, 52–63, 84–106, 142–160; por. Kresa 2011, 75].

³ Projekt finansowany w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Regionalna Inicjatywa Doskonałości” na lata 2019–2022, nr projektu 009/RID/2018/19, kwota finansowania 8 791 222,00 zł.

⁴ Badaczka zwraca również uwagę, że właśnie ze względu na historyczny wymiar powstawania współczesnych antroponimów i problemy interpretacyjne towarzyszące opisowi zjawisk nazwiskotwórczych (trudności odnoszą się m.in. do rozgraniczenia płaszczyzny współczesnej i historycznej), w nowszej literaturze onomastycznej odchodzi się od konwencjonalnego podziału na ujęcie synchroniczne i diachroniczne na rzecz chronii uwzględniającej komponenty obydwu perspektyw badawczych [Raszevska-Klimas 2018, 36–37].

Na gruncie polskim formacje na *-yk* już w średniowieczu występowały zarówno w leksyce apelatywnej (*plaszczyk* < *plaszcz*), jak i w strukturach antroponimicznych (*Proboszczyk* < *Proboszcz* SSNO IV 344, *Dalczyk* < *Dalek*, *Dalec* SSNO I 452, *Minczyk* < *Minek*, *Miniec* SSNO III 517). W tych wypadkach element *-cz* stanowił element rdzenia [Rymut 1994, 59–60]. W polszczyźnie XV–XVI w. obok leksemów zakończonych na *-ek*, *-'ek* powszechnie występowały formy z *-ik* / *-yk*, np. *kołnierzyk*, *koszyk*, *mieczyk*, *kluczyk* [Warchoń 1984, 164].

Nazwy z formantem *-czyk* są dość licznie odnotowane już w SSNO. Swoją obecność zaznaczają onimy derywowane od nazw miast (*Krakowczyk* SSNO III 131, *Lubelczyk* SSNO III 282, *Lwowczyk* SSNO III 302, *Szamotołczyk* SSNO V 274), określeń zawodów (*Kowalczyk* SSNO III 113, *Młynarczyk* SSNO III 537, *Ratajczyk* SSNO IV 449, *Siodlarczyk* SSNO V 76) i imion (*Janczyk* SSNO II 412, *Marczyk* SSNO III 399, *Stańczyk* SSNO V 188) [por. Kreja 2001, 90–91; Rymut 1994, 63]. Niemniej, pewność co do funkcjonowania samodzielnego sufiksu *-czyk*, który w epoce prasłowiańskiej jeszcze nie istniał, datowana jest w staropolszczyźnie na XV wiek. Z tego okresu pochodzą derywaty od nazw heraldycznych (*Doliwczyk* < *Doliwa* SemH 13, *Ostojczyk* < *Ostoja* SemH 42, *Tarnawczyk* < *Tarnawa* SemH 60), w stosunku do których jest mało prawdopodobne istnienie formacji „pośrednich” typu *Doliwek* / *Doliwiec*, *Ostojek* / *Ostojec*, *Tarnawek* / *Tarnawiec*. Nie jest wykluczone, że samodzielny formant *-czyk* był w użyciu już w wiekach wcześniejszych, jednak brak odpowiednich źródeł, które potwierdzałyby taki stan rzeczy [Rymut 1994, 59, 61–62]. W XV wieku formy z samodzielnym formantem *-czyk* występowały we wszystkich dzielnicach średniowiecznej Polski, jednak najwięcej takich przykładów odnotowano w Małopolsce i na południowych kresach wschodnich [Rymut 1994, 62–63], co w wypadku tych ostatnich mogłoby sugerować wpływ języków ruskich.

Materiał XV-wieczny dostarcza również informacji o derywatach pochodnych od nazw osobowych, które z dużym prawdopodobieństwem można uznać za patronimiczne, np. *Bojarczyk* (< *Bojar*), *Cholewczyk* (< *Cholewa*), a także *Gawrończyk* i *Wątrobczyk*. Szczególnie istotne są dwa ostatnie przykłady, ponieważ w źródłach ten sam nosiciel jest identyfikowany za pomocą różnych określeń: *Gawron* – *Gawronowic* – *Gawrończyk* oraz *Wątrobczyk* – *Wątrobczyc*. Nie jest jednak pewne, czy we wszystkich wypadkach mamy do czynienia z samodzielnym przyrostkiem *-czyk*, czy może należy mówić o dołączeniu sufiksu *-yk* (*-ik*) do niepoświadczonych form z sufiksami *-ko*, *-ek*, *-ka* itp., jak w wypadku antroponimu *Wątrobczyk* (< n.os. *Wątroba* lub *Wątrobka*) [Rymut 1994, 63].

Według Renaty Grzegorzczycowej i Jadwigi Puzyniny [1979, 187–190] formant *-czyk* w języku polskim II poł. XX w. derywuje przede wszystkim nazwy mieszkańców, nazwy zwolenników lub wyznawców pewnych idei, uczestników akcji nazwanych przez wyraz podstawowy oraz nazwy uczniów, terminatorów, pomocników wykonawców zawodów. M. Walczak-Mikołajczakowa [2000, 54–55] zaznacza z kolei, że w zakresie tworzenia nazw wykonawców

czynności w polszczyźnie współczesnej omawiany przyrostek, będąc zapożyczeniem z języka rosyjskiego, nie należy do produktywnych i tworzy zaledwie kilka nazw potocznych typu *aparaczyk*, *chalturszczyk*. Stosunkowo mało uwagi sufiksowi *-czyk* poświęca Stanisław Grabias [1981, 72, 147], który w swojej monografii definiuje go jako formant melioratywno-deminutywny, sytuujący się w grupie przyrostków ekspresywnych i intelektualnych, tworzący derywaty najczęściej w ogólnej lub potocznej odmianie języka.

W białoruskim języku literackim i gwarach białoruskich XIX w. sufiks *-ik (-yk)* był produktywny w tworzeniu formacji deminutywnych oraz, w mniejszym stopniu, określał istot żywych i osobowych imion własnych. W tym czasie znany był również samodzielny sufiks *-czyk*, komponujący apelatywa o nacechowaniu ekspresywnym i hipokorystyka antroponimiczne [Warchoń 1984, 144–145].

Sufiks *-yk/-czyk* należy do popularnych we współczesnym białoruskim języku literackim, np. *ножык*, *дажджык* [Warchoń 1984, 144], jest produktywny przede wszystkim w funkcji patronimicznej (por. np. *Абакунчык*, *Абрамчык*, *Аляксеічык*). Przekonuje o tym Mikołaj Biryła [1963, 17], który jednak zwraca uwagę, że pierwotnie przyrostek ten występował w funkcji deminutywnej. Formacje z *-yk/-czyk* tworzą też podgrupę rzeczowników (nazw osób) określających zawód lub czynność, np. *аб'ездчык*, *буфетчык*, *выкладчык*, *гісторык*, *грузчык*, *лётчык*, *перакладчык*, *перапісчык*, *пераплётчык* i in. Mogą też oznaczać subiekta czynności jednorazowej, np. *дапісчык* 'той хто дапісаў (інфармацыю, паведамленне)', *перакладчык* 'той хто пераклаў (адну) кніжку' i in. [Goral 2013, 64].

We współczesnym ukraińskim języku literackim formant *-yk*, podobnie jak *-ok*, należy do grupy sufiksów deminutywnych lub deminutywno-emfatycznych [Warchoń 1984, 113]. Przyrostek *-czyk* jest tam mało produktywny i pojawia się albo paralelnie z innymi, synonimicznymi formantami, albo w zapożyczeniach z języka rosyjskiego [zob. Sajewicz 2002, 189].

Z badań Michała Sajewicza [2002, 189] wynika, że na Białostocczyźnie sufiks *-czyk* nie należy do aktywnych w gwarach białoruskich, a w gwarach ukraińskich jego występowanie jest znikome. Dający się zauważyć w ostatnim czasie niewielki wzrost form na *-czyk* we wschodnich gwarach białoruskich i ukraińskich należy łączyć z wpływami języka rosyjskiego.

*

Wykscerpowany współczesny materiał antroponimiczny⁵ z terenu Białostocczyzny liczy 451 nazwisk z formantem *-yk/-czyk*. Około połowy zasobu tworzą nazwiska z imionami w podstawie. Wśród nich do-

⁵ Baza źródłowa niniejszego opracowania jest *Białostocka książka telefoniczna* z 2006 roku.

minują onimy powstałe na podstawie wschodniosłowiańskich form imion (np. *Achremczyk, Amielańczyk, Arciomczyk, Boltryk, Chalimonczyk, Hreszczyk, Makarczyk, Miszyk, Sidoryk*). Procentowo stanowią one 40–45%⁶ wszystkich nazwisk odimiennych.⁷ Nieco mniej liczną grupę (35–40% odimiennych) stanowią nazwiska utworzone od imion w wariantach, które należy traktować jako wspólne obu tradycjom – polskiej i ruskiej (np. *Antończyk, Decyk, Filipczyk, Jakubczyk, Jurczyk, Leończyk, Łukaszyk, Maciejczyk, Michalczyk, Pawełczyk*). Przyczyną występowania zbliżonych (często niemal tożsamy) form imion jest przede wszystkim bliskie pokrewieństwo polszczyzny i języków wschodniosłowiańskich. Niektóre derywaty mogą być pochodnymi tych samych imion w wersji cerkiewno-ruskiej i polsko-lacińskiej lub nawiązywać do różnych imion, por. np. nazw. *Juszczyk*, które może pochodzić od imienia *Justyn* i cerk. *Iustin*, pol. *Just* i cerk. *Iust*, ale też od pol. *Józef*, pol. *Jerzy*, cerk. *Jewfimij*. Ponadto niektóre imiona w wariantcie polskim są tożsame z imionami używanymi przez mieszkańców posługujących się gwarami wschodniosłowiańskimi jako pochodnymi form cerkiewnych oraz z imionami, które występują w oficjalnej antroponomii białoruskiej, gdzie cechą różnicującą może być jedynie miejsce akcentu (pol. *Jákub* – brus. *Jakúb*, pol. *Máciej* – brus. *Maciéj*). Są też przykłady innego typu hybryd językowych, będących rezultatem (prób) adaptacji fonetyczno-graficznej imion obcych danej kulturze nazewniczej, por. nazw. *Wojtieszczyk*. Nazwiska od imion typowo polskich stanowią jedynie 7–8% zbioru antroponomów odimiennych. W tej grupie, obok imion występujących w wersji polskiej (a należących do zasobu imion ogólnochrześcijańskich, np. nazw. *Ambrożejczyk* (< *Ambrożej* < *Ambroży*), *Izydorczyk* (< *Izydor*), *Jędrzejczyk* (< *Jędrzej* < *Andrzej*)), znalazły się imiona należące wyłącznie do zasobu Kościoła rzymskokatolickiego (nieobecne w dyptychach świętych Cerkwi prawosławnej), por. *Frączyk, Franczyk* (< *Franciszek*), *Kasprzyk* (< *Kasper*) i in.

Analizowany materiał zaświadcza, że około 9% nazwisk powstało na bazie rodzimych imion słowiańskich (*Dzierżyk* < *Dzierżysław*, *Dzi(e)rżykraj*,⁸ *Drżimír*, *Zdańczyk* < *Zdamir* lub *Ždan*), przy czym niektóre z nich

⁶ Wartość ta ma charakter przybliżony, ponieważ bardzo często rozróżnienie form polskich i wschodniosłowiańskich jest trudne, a wręcz niemożliwe. Elżbieta Smułkowa [1988, 246] pisze o wzajemnym oddziaływaniu elementów różnych języków słowiańskich (na przykładzie języka polskiego i białoruskiego), których „i tak nigdy nie przeliczy się (...) precyzyjnie, gdy pochodzą z języków pokrewnych”.

⁷ Określenia *odimienne* używam w stosunku do wszystkich nazwisk z imionami w podstawie słowotwórczej. Będą to zatem nie tylko nazwiska równe imionom, ale też nazwiska, które są zaliczane do patronimicznych (tzw. „pośrednio odimienne”) [zob. Kreja 2001, 89].

⁸ W wypadku *Dzierżyk* < *Dzi(e)rżykraj* można mówić zarówno o dodaniu sufixu do podstawy *Dzi(e)rż-*, jak i o ucięciu finalnej części całości imienia dwuczłonowego *Dzi(e)rżykraj*.

mają motywację chrześcijańską w tradycji łacińskiej (*Kazimierz* < *Kazimi(e)r* (współczesne *Kazimierz*), *Stanisławczyk* < *Stanisław*) lub bizantyjskiej (*Roszczyk* < *Rościsław*).⁹ Część derywatów od imion rodzimych jest homonimiczna z formami pochodnymi od imion chrześcijańskich (*Jaroszyk* < słow. *Jarostaw*, *Jaromir*, *Jarostryj* lub cerk. *Ijeronim*, pol. *Hieronim*, cerk. *Ijerofiej*; *Sobczyk* < słow. *Sobiesław*, *Sobieżyr* lub pol. *Sebastian*; także *Roszczyk* < słow. *Rościsław* lub *Roch*, *Robert*, cerk. *Jerast*). Imiona germańskie tworzą nazwiska na *-yk/-czyk* sporadycznie. Przykładami antroponimów tego typu są nazwiska: *Lenarczyk*, którego podstawa derywacyjna uległa spolszczeniu (*Lenart* < *Leonard*) oraz cytowane wyżej nazw. *Roszczyk* (< *Roch*, *Robert*).

Opracowania onomastyczne dostarczają wielu przykładów imiennych derywatów sufiksalnych z elementem spółgłoskowym *-k-* (czasami też z komponentem *-c-*), najczęściej poszerzonym o samogłoskę, od których, w drodze dołączenia przyrostka *-yk*, powstały nazwiska na *-czyk*, np.: *Abramczyk* < im. *Abramek*, *Abramko*, *Abramiec* (< *Abram*, *Abraham*, cerk. *Awram*, *Awraam*) Mall 175, TichI 64; *Doroszczyk* < *Doroszek*, *Doroszko* (< *Dorot*, cerk. *Dorofiej*) Mall 209, BirBA 63; *Dziemiańczyk* < *Dziemiańka*, *Dziemianiec* (< cerk. *Damian*) BirBA 58, UscSł 83; *Jakubczyk* < *Jakubek*, *Jakubko*, *Jakubik*, *Jakubiec* (< *Jakub*, cerk. *Iakow*) Mall 240; *Marcinczyk* < *Marcinek*, *Marcinko* (< *Marcin*, cerk. *Martin*) Mall 279; *Michalczyk* < *Michalek*, *Michałko*, *Michalko*, *Michalik*, *Michalec* (< *Michał*, cerk. *Michaił*) Mall 284, TichI 117; *Naumczyk* < *Naumka*, *Naumko* (< cerk. *Naum*) UscSł 149, TichI 118; *Pawelczyk* < *Pawełek*, *Pawełko* (< *Paweł*) Mall 304; *Pietruszczyk* < *Pietruszka*, *Pietruszek*, *Pietruszko* (< *Piotr*, cerk. *Pietr*) Mall 307; *Siemieńczyk* < *Siemienko*, *Siemieniec* (< cerk. *Simieon*) UscSł 192; *Szczepańczyk* < *Szczepanek*, *Szczepanko*, *Szczepaniec* (< *Szczepan*) Mall 325; *Szymczyk* < *Szymka*, *Szymak*, *Szymek*, *Szymko*, *Szymk*, *Szymiec* (< *Szymon*) Mall 327; *Tomczyk* < *Tomak*, *Tomek*, *Tomka*, *Tomko*, *Tomk*, *Tomiec* (< *Tomasz*, cerk. *Foma*) Mall 332–333; *Wasilczyk* < *Wasilka*, *Wasilko*, *Wasilec* (< cerk. *Wasilij*) TichI 75, UscSł 54.

Powyższe przykłady pokazują, że w tworzeniu nazwisk tego modelu mogły uczestniczyć różne warianty imienia. Niemniej, w każdym wypadku nazwiska były urabiane poprzez dodanie sufiksu *-yk*. Komponent *-cz-* nie był więc częścią formantu, ale stanowił fragment podstawy słowotwórczej.

Jak już stwierdzono wyżej, w językach słowiańskich ukształtował się również samodzielny, wielofunkcyjny sufiks jednoelementowy *-czyk*. Mógł on derywować nazwiska (o charakterze patronimicznym) także od produktywnych na pograniczu polsko-ruskim imion niemających

⁹ Książę wielkomorawski Rościsław (czeski. Rostislav) jest uznany za świętego w Cerkwi prawosławnej. O imieniu *Rościsław* wspominają m.in. Józef Bubak [1993, 270] oraz Henryk Fros i Franciszek Sowa [2004, V, 114], jednak bez odniesień hagiograficznych.

przyrostków *-ek, -ka, -ko, -ec* itp., por.: *Abramczyk* < *Abram* Mall 175; *Doroszczyk* < wschl. *Dorosz* Mall 209; *Dziemiańczyk* < wschl. *Dziemian, Dziemiań* TichI 79, BirBA 58; *Jakubczyk* < *Jakub* Mall 239, brus. *Jakúb* BirBA 77; *Marcinczyk* < *Marcin* Mall 279, brus. *Marcín* BirBA 115; *Michalczyk* < *Michał* Mall 284; *Naumczyk* < cerk. *Naum* SIP 82; *Pawelczyk* < *Paweł* Mall 303; *Pietruszczyk* < *Pietrusz* Mall 307; *Siemieńczyk* < wschl. *Siemień, Siemien* TichI 133; *Szczepańczyk* < *Szczepan* Mall 325; *Trochimczyk* < wschl. *Trochim* TichI 139; *Wasilczyk* < wschl. *Wasil* TichI 75.

Należy również zaznaczyć, że zarówno na Białostocczyźnie, jak i na terytoriach ościennych, graniczących głównie od wschodu, poświadczono są hipokorystyczno-deminutywne formy imienne zawierające w swej strukturze przyrostek *-yk (-ik) / -czyk*. W procesie ewolucji systemu antroponimicznego uległa wyeksponowaniu funkcja patronimiczna sufiksów z elementem *-k-* (m.in. *-(cz)yk, -(cz)ak, -(cz)uk*). Nie jest jednak wykluczone, że w niektórych wypadkach tworzenie nazwisk mogło się odbywać na zasadzie transonimizacji imienia, por. np.: *Abramczyk* < im. *Abramczyk*, *Doroszczyk* < im. *Doroszczyk*, *Dziemiańczyk* < im. *Dziemiańczyk*, *Jakubczyk* < im. *Jakubczyk*, *Marcinczyk* < im. *Marcinczyk*, *Michalczyk* < im. *Michalczyk*, *Naumczyk* < im. *Naumczyk*, *Pawelczyk* < im. *Pawelczyk*, *Pietruszczyk* < im. *Pietruszczyk*, *Siemieńczyk* < im. *Siemieńczyk*, *Szczepańczyk* < im. *Szczepańczyk*, *Szymczyk* < im. *Szymczyk*, *Tomczyk* < im. *Tomczyk*, *Trochimczyk* < im. *Trochimczyk*, *Wasilczyk* < im. *Wasilczyk* itd. Znaczną liczbę form imiennych tego typu poświadczają zapisy źródłowe. W monografii M. Biryły [1966], której materiał dotyczy również obszaru Podlasia historycznego, odnotowanych jest wiele formacji imiennych na *-yk/-czyk* (także na *-ik*), utworzonych od imion pełnych i skróconych, oficjalnych i potocznych, por. *Абакунчык, Аўгустынчык, Аўдзеічык, Абрамчык, Адашчык, Андрэйчык, Антончык, Боўтрык, Бартошык, Вайцешык, Гаўрык, Юрчык, Гардзеічык, Дамашык, Грыгорык, Грыгорчык, Данільчык, Дарафейчык, Астанчык, Емялянчык, Захарык, Якушык, Ярошык, Верамейчык* i inne. Takie przykłady zanotowała też Anna Uścińowicz [1975; 2011]. Trzeba również podkreślić, że wiele podobnych imion mogło funkcjonować jedynie w obiegu ustnym, stając się potencjalną lub rzeczywistą bazą motywacyjną dzisiejszych nazwisk.

*

Cechą charakterystyczną antroponimii regionu białostockiego jest obecność w podstawach nazwisk odapelatywnych leksemów różnicowanych językowo. Obok nazw polskich występują apelatywy wschodniosłowiańskie (białoruskie, ukraińskie, rosyjskie, a także nazwy zaczerpnięte z lokalnych gwar białoruskich, ukraińskich i przejściowych białorusko-ukraińskich), w mniejszym stopniu także bałtyckie, niemieckie i inne. Kwestia wielomotywacyjności w wypadku nazwisk pochodzenia apela-

tywnego najczęściej związana jest albo z możliwością wskazania różnych nazw pospolitych jako baz fundujących dane nazwisko, albo wynika z wieloznaczności samego apelatywu.

Warto jednak zwrócić uwagę na kwestię odmiennej interpretacji także w płaszczyźnie słowotwórczej. W tym wypadku nazwiska na *-yk/-czyk* są stosunkowo wyrazistym materiałem egzemplifikacyjnym, głównie za sprawą polifunkcyjności tego przyrostka, który oprócz funkcji patronimicznej wyspecjalizował się w tworzeniu zdrobnień rzeczowników (zob. wyżej). Nazwiska z omawianym sufiksem mogły zatem ukonstytuować się na drodze dołączenia do nazwy osobowej przyrostka patronimicznego (por. nazw. *Kluczyk*: ap. *klucz* SW II 364 > n.os. *Klucz* + suf. patr. *-yk* > *Kluczyk*) albo wskutek onimizacji wyrazu pospolitego, mającego omawiany formant już w planie apelatywnym (ap. *kluczyk* SW II 365 > n.os. *Kluczyk* > nazw. *Kluczyk*). Zgromadzony materiał dostarcza wielu przykładów tego typu, por. nazw. *Bubieńczyk* oraz ap. brus. *бубен* i *бубенчык* BRS, ros. *бубен* i *бубенчик* BTS 100, nazw. *Cebryk* oraz ap. brus. *цэбар* i *цэбрык* TSBM V/2 264, nazw. *Czyżyk* oraz ap. pol. *czyż* i *czyżyk* SW I 415, brus. *чыж* i *чыжык* TSBM V/2 325-326, nazw. *Groszyk* oraz ap. brus. *грош* i *грошык* TSBM II 81, ros. *грош* i *грошик* BTS 230, nazw. *Karawajczyk* oraz ap. brus. *каравай* i *каравайчык* BRS, nazw. *Kocyk* oraz ap. pol. *koc* i *kocyk* SW II 384-385, 388 (ponadto od im. *Koc* TichI 106), nazw. *Lejczyk* oraz ap. gw. *lejczyk* 'zdrobnienie od *lejc*' i *lejc* 'rzemień, którym woźnica kieruje konia' SW II 706 (ponadto ap. brus. *лейка* 'lejek; polewaczka' TSBM III 33), nazw. *Piecyk* oraz ap. pol. *piec* i *piecyk* SW IV 139-140, 142, nazw. *Szaryk* oraz ap. brus. *шар* i *шарык* TSBM V/2 350-351, 354 (ponadto ap. pol. *szary* SW VI 571), nazw. *Zajczyk* oraz ap. brus. *заяц* i *зайчык* TSBM II 318, 424 (ponadto brus. *зайка* TSBM II 317).

Sam moment dołączenia przyrostka *-yk/-czyk* w nazwiskach odapelatywnych również stwarza pole do różnych interpretacji. Tak np. występujące na Białostocczyźnie nazw. *Gołowaczyk* mogło powstać od: 1) n.os. *Gołowa* (< ap. wschł. *gołowa* 'głowa; przen. człowiek mądry' SGBP 56) + *-czyk* lub 2) n.os. *Gołowacz* (< ap. **gołowacz* – może w znaczeniu: 'człowiek o dużej głowie, przen. mądry') + *-yk* lub 3) n.os. *Gołowaczyk* (< ap. **gołowaczyk*); nazw. *Kulawczyk*, *Kulgawczyk* od: 1) n.os. *Kulawy*, *Kulhawy* (< ap. *kulawy*, wschł. gw. *kulhawy* SW II 625, SGBP 110) + *-czyk* lub 2) n.os. *Kulawiec*, *Kulhawiec* (< ap. **kulawiec*, wschł. **kulhawiec*) + *-yk* lub 3) n.os. *Kulawczyk*, *Kulgawczyk* / *Kulhawczyk* (< ap. **kulawczyk*, wschł. *kulhawczyk*); *Kruczyk* od: 1) n.os. *Kruk* (< ap. *kruk* SW II 575) + *-yk* lub 2) n.os. *Kruczyk* (< ap. **kruczyk*; por. SW II 574) itd. W takich sytuacjach nie należy polegać wyłącznie na poświadczeniach leksemów w słownikach, ponieważ dany apelatyw wzbogacony o odpowiedni formant mógł występować wyłącznie w języku mówionym i w fazie początkowej nie był jeszcze używany jako nazwa własna [Sieradzki 2010, 265-266]. Jak wynika z powyższych przykładów, nawet pozornie kla-

rowne etymologicznie i/lub strukturalnie antroponimy mogą okazać się bardziej skomplikowane w interpretacji.

Analizując lokalny system nazewniczy, nie sposób pominąć kwestii plemion bałtyjskich i ich udziału w kształtowaniu się osadnictwa na Podlasiu. Ślady obecności Bałtów zostały spetryfikowane m.in. w antroponimach. Wśród nazwisk pochodzenia apelatywnego odnajdujemy derywaty ze słowiańskim przyrostkiem *-yk/-czyk*, np.: *Boużyk* (por. lit. *baužas, baužis* 'bezrogi; łysy, goły; gapowaty, gapa, fujara' LLKŻ 759, KonB 130), *Budryk* (por. lit. *budrūs* 'czujny, przezorny, ruchliwy, żwawy' LLKŻ 72, KonB 131), *Giedyk* (por. lit. *gėdūs, gėdus* 'smutny, pełen bólu, żaloby'; ap. *gėda* 'bez chwały, bez sławy i czci' KonB 139), *Jodczyk* (por. lit. *jūodas* 'czarny, brudny' LLKŻ 192, CitN 107), *Waydyk* (por. lit. *vaidlā* 'kapłan u dawnych Litwinów, wajdelota' LLKŻ 528, CitN 107). Zacytowane apelatywa odnoszą się do elementów charakterystyki człowieka, jego wyglądu zewnętrznego, cech osobowościowych, wykonywanego zajęcia.

*

Stosunkowo licznie występują współcześnie na Białostoczczyźnie nazwiska na *-yk/-czyk* utworzone od nazw zawodów i wykonywanych zajęć.¹⁰ W tej grupie dominują antroponimy z przyrostkiem *-czyk*, np. *Bednarczyk, Blecharczyk, Fornalczyk, Garbarczyk, Gontarczyk, Grabarczyk, Humeńczyk, Karczmarczyk, Kołodziejczyk, Kowalczyk, Kuśmierczyk, Młynarczyk, Mularczyk, Piekarczyk, Pisarczyk, Rybarczyk, Slesarczyk, Stelmaszczyk, Strycharczyk, Tokarczyk, Zduńczyk*. Nazwisk, w których można wyodrębnić formant *-yk* jest mniej, por. np. *Bondaryk, Krawczyk* (*krawiec* + *-yk*), *Łowczyk* (*łowczy* + *-yk*), *Stelmaszyk, Stróżyk, Traczyk* (*tracz* + *-yk*). Z językowego punktu widzenia najbardziej produktywnie są leksemy polskie.

Złożoność problematyki interpretacyjnej nazwisk tego typu wynika przede wszystkim z obecności w języku samodzielnych leksemów z przyrostkiem *-czyk*.¹¹ Po pierwsze, w taki sposób określani są uczniowie rzemieślników (terminatorzy, czeladnicy), np. *krawczyk* 'czeladnik, terminator krawiecki' SW II 534; *tokarczyk* 'terminator tokarski' SW VII 76; *zduńczyk* 'chłopic, czeladnik zduński' SW VIII 424. Po drugie zaś, w wielu

¹⁰ Na marginesie warto wspomnieć o problemie klasyfikacyjnym nazwisk odzawodowych, który wynika m.in. z odmiennego podejścia badaczy do samych nazw zawodów, godności, pełnionych funkcji i urzędów, rozpatrywanych albo w charakterze jednej z grup semantycznych wyrazów pospolitych, albo postawionych w opozycji do innych apelatywów [por. Cieślukowa 1990, 152].

¹¹ Por. stanowisko Bogusława Krei [2001, 88], który wiąże pochodzenie nazwisk odzawodowych na *-(cz)yk* z nazwami profesji z formantami *-ek, -ec*, wyrażającymi zarówno zdrobnienie samej nazwy bez zmiany semantycznej, jak i oznaczającymi różnego rodzaju czeladników.

wypadkach wyrazy te oznaczają syna wykonawcy danego zawodu, co również znajduje poświadczenie w słownikach opisowych (*bednarczyk* ‘syn bednarza’, *piwowarczyk* ‘syn piwowara’, *tokarczyk* ‘syn tokarza’). W takich sytuacjach można mówić o „relacji patronimicznej” wyrażonej już w planie apelatywnym, a nie w sferze onimicznej. W konsekwencji nazwiska mogły być tworzone od „właściwej” nazwy zawodu z formantem nazwiskotwórczym (patronimicznym) *-(cz)yk*, np. nazw. *Bednarczyk* < n.os. *Bednarz* (< n. zawod. *bednarz*) + suf. *-czyk* lub być przeniesieniem określenia terminatora bądź syna wykonawcy zawodu (nazw. *Bednarczyk* < n.os. *Bednarczyk* (< *bednarczyk* ‘terminator bednarski’; ‘syn bednarza’). Zdaniem B. Krei [2001, 89], o usamodzielnionym sufiksie *-czyk* można mówić wówczas, gdy nie znajdujemy poświadczanego odpowiednika na *-ek* lub *-ec*, np. w wypadku nazwiska *Kalbarczyk*, któremu nie odpowiada żadne nazwisko typu **Kalbarek*. Z kolei Kazimierz Rymut [1994, 62] przyznaje, że chociaż formacje z sufiksami *-ek*, *-ec* w grupie nazw odzawodowych w dobie staropolskiej są niezmiernie rzadkie, to nie można wykluczyć istnienia w charakterze nazw osobowych określeń typu *Kowalek*, *Kowalec*, *Owczarek*.

Do zbioru nazwisk odzawodowych najczęściej wlicza się również antroponimy od określeń godności, urzędów, pełnionych funkcji, a nawet od mian wskazujących na status społeczny. Obecnie w regionie białostockim grupę tę reprezentują nazwiska: *Atamańczyk*, *Bojarczyk*, *Ciuńczyk* (por. brus. *ciwun*), *Dworancyk*, *Hajduczyk*, *Kapelańczyk*, *Korolczyk*, *Włodarczyk* i inne. Zakładając, że pierwotny antroponim powstał w związku ze znaczeniem podstawowym nazwy pospolitej, odpowiadającym rzeczywistości pozajęzykowej i pozbawionym pierwiastka wartościującego, to proces powstania nazwiska wydaje się stosunkowo klarowny, np. ap. *ataman* SW I 67, TSBM I 295 > n.os. *Ataman* > + suf. *-czyk* > nazw. (patr.) *Atamańczyk*, ap. *ciwun* SW I 342, TSBM V/2 245 > n.os. *Ciwun* > + suf. *-czyk* > nazw. (patr.) *Ci(w)uńczyk*, ap. *hajduk* SW II 5, TSBM II 14 > n.os. *Hajduk* > + suf. *-yk* > nazw. (patr.) *Hajduczyk* itd. Jednak jeśli tworzonej nazwie osobowej towarzyszyło nacechowanie ekspresywne o charakterze familiarnym, nierzadko również deprecjonującym, ironicznym, jeśli leksemy były użyte w sposób metaforyczny albo gdyby zgodność pola onimicznego z polem semantycznym nie została potwierdzona, to dodanie sufiksu *-yk/-czyk* mogłoby się odbyć także w momencie kreacji pierwotnego antroponimu (przezwiseka), np. ap. *ataman* > + suf. *-czyk* > n.os. *Atamańczyk* > nazw. *Atamańczyk*, ap. *hajduk* > + suf. *-yk* > n.os. *Hajduczyk* > nazw. *Hajduczyk* itd. W stosunku do nazwisk na *-(cz)yk* możliwy jest jeszcze trzeci wariant, przy założeniu, że istniałaby forma „pośrednia” z formantem *-ek*, *-ko*, *-ec* itp., co w zakresie ekspresywów okazjonalnych, ironicznym (które z czasem przekształciły się w nazwy własne) wcale nie jest wykluczone, np. ap. *ataman* > + *-ek* > n.os. **Atamanek* > + suf. *-yk* > nazw. (patr.) *Atamańczyk*.

*

We wstępie była już mowa o staropolskich nazwach osobowych na *-czyk*, motywowanych przez nazwy miejscowe. Zofia Kowalik-Kaletka [1981, 103–104] zwraca uwagę na nieznaczną liczbę tych onimów (np. *Gorajczyk, Krakowczyk, Lwowczyk, Lubelczyk, Szamotulczyk*). Również B. Kreja [2001, 90] zauważa, że nazwiska na *-czyk*, które można by interpretować jako określenia mieszkańców derywowane od nazw miejscowych, tworzą stosunkowo nieliczny zbiór. Według K. Rymuta [1994, 61–62] w określeniach od nazw miast, w związku z brakiem form „pośrednich”, mamy do czynienia z samodzielnym formantem *-czyk* (por. *Gorajczyk* < n.m. *Goraj, Kołomyjczyk* < n.m. *Kołomyja, Krakowczyk* < n.m. *Kraków*).

Materiał z Białostoczczyzny pokazuje, że tylko nielicznym nazwiskom na *-czyk* można by przypisać pochodzenie odmiejscowe. W każdym wypadku istnieje możliwość alternatywnego ich objaśnienia, tym bardziej że nie wszystkie przytoczone niżej toponimy są nazwami miast, a o takich zwykle jest mowa w cytowanej literaturze, por. nazw. *Borowczyk* i liczne n.m. *Borowo* SG I 322–323, *Gajewczyk* i n.m. *Gajewo* SG II 441–442, XV/1 483, *Kowalczyk* i liczne n.m. *Kowale* SG IV 504–507, XV/2 142, *Majdańczyk* i liczne n.m. *Majdan, Majdany* SG V 908–918 (i in.), *Nurczyk* i n.m. *Nur* SG VII 312, XV/2 395, *Owczarczyk* i kilka n.m. *Owczary* SG VII 768, *Tarnawczyk* i kilka n.m. *Tarnawa* SG XII 176–179, XV/2 652, *Tokarczyk* i kilka n.m. *Tokary* SG XII 359–361.

*

Jak pokazała analiza, trudności interpretacyjne występujące przy objaśnianiu nazwisk z formantem *-yk/-czyk* zawierają się w konieczności uwzględnienia różnych sposobów ich powstania. Nawet rozstrzygnięcia o charakterze arbitralnym nie powinny ograniczać się do wskazania tylko jednego sposobu kreacji danej nazwy osobowej. Ponadto ze względu na pograniczny charakter omawianego terenu należy w większym stopniu uwzględnić wpływ różnych języków. W wypadku Białostoczczyzny powinno się brać pod uwagę przede wszystkim oddziaływanie polszczyzny (w tym jej odmian gwarowych), języków i gwar wschodniosłowiańskich i, w mniejszym stopniu, języka litewskiego. Dylematy związane z interpretacją nazwisk na *-yk/-czyk*, choć wymagają ostrożności przy dokonywaniu ustaleń i formułowaniu wniosków, nie stanowią przeszkody badawczej, a wręcz przeciwnie – odsłaniają bogactwo materiału antroponimicznego, m.in. przez ukazanie wielofunkcyjności przyrostków [por. Kresa 2011, 84] i szerokiego repertuaru baz motywacyjnych oraz prezentację najbardziej produktywnych modeli nazewniczych.

Powyższe spostrzeżenia nie rozwiązują wszystkich wątpliwości towarzyszących kształtowaniu się nazwisk z przyrostkiem *-yk/-czyk*.

Szersze spojrzenie na omawianą kwestię wymaga jej omówienia także pod kątem wielomotywyjności baz fundujących w ujęciu semantycznym. Również i z tej perspektywy nazwiska mieszkańców regionu białostockiego są ciekawym materiałem badawczym (por. nazw. *Malczyk* oraz im. *Małek, Malko* < słow. *Małomir, Małogost* i ap. ros. *мальчик*; nazw. *Niemczyk* oraz etn. *Niemiec* i im. *Niemek, Niemko* < słow. *Niemir*, a także ap. *niemy* itd.).

Przedstawione w artykule uwagi interpretacyjne świadczą o złożonym, ale jednocześnie interesującym charakterze zagadnienia związanego z analizą nazwisk z omawianym formantem, zarówno na tle specyfiki nazewnictwa regionu (w tym zakresie dobrym materiałem egzemplifikacyjnym są nazwiska z imionami w podstawie), jak też wychodzącym poza obręb Białostocczyzny (na przykład nazwiska odzawodowe).

Skróty

- BirBA – M.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы*, Мінск 1966.
- BRS – M. Байкоў, С. Некрашэвіч (ред.), *Беларуска-расійскі слоўнік*, Менск 1925; online: www.slounik.org/ [dostęp 10.12.2019].
- BTS – С.А. Кузнецов (ред.), *Большой толковый словарь русского языка*, Москва 2001.
- CitN – L. Citko, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001.
- KonB – M. Kondratiuk, *Nazwiska pochodzenia bałtyckiego w regionie białostockim*, „Acta Baltico-Slavica” 2000, 25, s. 123–150.
- LLKŽ – A. Kalėda, B. Kalėdienė, M. Niedzviecka, *Lietuvių-lenkų kalbų žodynas*, Vilnius 1991.
- Mall – M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994.
- SemH – A. Cieślukowa, M. Malec, K. Rymut (red.), M. Bobowska-Kowalska (opr.), *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 6. Nazwy heraldyczne*, Kraków 1995.
- SG – F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. I–XV, Warszawa 1880–1902; online: http://dir.icm.edu.pl/Słownik_geograficzny/ [dostęp 10.12.2019].
- SGBP – M. Wróblewski, *Słownik gwary bielsko-podlaskiej*, Bielsk Podlaski–Studzivody 2008.
- SIP – *Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim*, Warszawa 2011.
- SSNO – W. Taszycki (red.), *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. I–VII, Wrocław 1965–1987.
- SW – J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego, tzw. warszawski*, t. I–VIII, Warszawa 1900–1927.
- TichI – B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Zielona Góra 2000.

TSBM – K.K. Атраховіч (рэд.), *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, т. 1–5, Мінск 1977–1984.
UscSł – A.K. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён*, Мінск 2011.

ap.	– apelatyw
brus.	– białoruski
cerk.	– cerkiewny
czes.	– czeski
etn.	– etnonim
gw.	– gwarowy
im.	– imię
lit.	– litewski
n.m.	– nazwa miejscowa
n.os.	– nazwa osobowa
nazw.	– nazwisko
patr.	– patronim / patronimiczny
pol.	– polski
ros.	– rosyjski
słow.	– słowiański
suf.	– sufiks
wschł.	– wschodniosłowiański

Bibliografia

- M. Biolik, 2009, *Homonimy onomastyczne. Różne sposoby interpretacji* [w:] *Słowiańskie homonimy apelatywno-onimiczne i onimiczno-onimiczne w diachronii i synchronii*, „Rozprawy Sławistyczne” 22, s. 33–47.
- J. Bubak, 1986, *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*, Kraków.
- J. Bubak, 1993, *Księga naszych imion*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- A. Cieślíkowa, 1990, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- A. Cieślíkowa, 1994, *O motywacji w onomastyce*, „Polonica” XVI, s. 193–199.
- A. Cieślíkowa, M. Malec, K. Rymut (red.), M. Bobowska-Kowalska (oprac.), 1995, *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 6. Nazwy heraldyczne*, Kraków.
- L. Citko, 2001, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok.
- H. Fros, F. Sowa, 1997–2007, *Księga imion i świętych*, t. 1–6, Kraków.
- A. Gorał, 2013, *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów czynności w języku białoruskim*, Lublin.
- S. Grabias, 1981, *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin.
- R. Grzegorzycykowa, J. Puzyńska, 1979, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Warszawa.
- M. Jaracz, 2001, *Nazwiska mieszkańców Kalisza od XVI do XVIII wieku*, Bydgoszcz.
- A. Kalėda, B. Kalėdienė, M. Niedzviecka, 1991, *Lietuvių-lenkų kalbų žodynas*, Vilnius.

- Z. Kaleta, 1998, *Teoria nazw własnych* [w:] E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Warszawa–Kraków, s. 15–36.
- J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, 1900–1927, *Słownik języka polskiego, tzw. warszawski*, t. I–VIII, Warszawa.
- M. Kondratiuk, 2000, *Nazwiska pochodzenia bałtyckiego w regionie białostockim*, „Acta Baltico-Slavica” 25, s. 123–150.
- D. Kopertowska, 2009, *Homonimia onomastyczno-apelatywna zaświadczona w historycznych i współczesnych źródłach kieleckich* [w:] *Słowiańskie homonimy apelatywno-onimiczne i onimiczno-onimiczne w diachronii i synchronii*, „Rozprawy Sławistyczne” 22, s. 125–143.
- Z. Kowalik-Kaleta, 1981, *Staropolskie nazwy osobowe motywowane przez nazwy miejscowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- B. Kreja, 2001, *Słowotwórstwo polskich nazwisk*, Kraków.
- M. Kresa, 2011, *Onomastyczne (hipo)tezy – czyli o problemie wielomotywacyjności nazwisk w badaniach antroponimicznych*, „Poradnik Językowy” z. 7 (686), s. 72–89.
- M. Magda-Czekaj, 2009, *O różnych typach homonimów apelatywno-onimicznych w dobie średniopolskiej* [w:] *Słowiańskie homonimy apelatywno-onimiczne i onimiczno-onimiczne w diachronii i synchronii*, „Rozprawy Sławistyczne” 22, s. 155–164.
- M. Malec, 1994, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków.
- M. Malec, 1982, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- I. Matusiak-Kempa, 2009, *Nazwiska mieszkańców komornictwa jeziorańskiego (XVI–XVII w.)*, Olsztyn.
- J. Matuszewski, 1975, *Polskie nazwisko szlacheckie*, Łódź.
- A. Naruszewicz-Duchlińska, 2007, *Nazwiska mieszkańców komornictwa lidzbarskiego (1500–1772)*, Olsztyn.
- A. Raszevska-Klimas, 2018, *Wieloznaczność nazwisk Polaków*, Łódź.
- B. Raszevska-Żurek, 2006, *Kształtowanie się nazwisk równych imionom w Polsce (wiek XIII–XVI)*, Warszawa.
- E. Rudnicka-Fira, 2004, *Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku. Proces kształtowania się nazwiska*, Katowice.
- K. Rymut, 1994, *Staropolskie formacje na -czyk* [w:] M. Kucała, Z. Krażyńska (red.), *Studia historycznojęzykowe I*, Kraków, s. 59–64.
- M. Sajewicz, 2002, *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnariańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny*, Lublin.
- A. Sieradzki, 2010, *Słowotwórstwo nazwisk polskich doby staro- i średniopolskiej*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 16, Poznań, s. 259–270.
- E. Smułkowa, 1988, *O polsko-białoruskich związkach językowych w aspekcie czasowym i terytorialnym* [w:] J. Tomaszewski, E. Smułkowa, H. Majecki (red.), *Studia polsko-litewsko-białoruskie*, Warszawa, s. 233–248.
- Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim*, 2011, Warszawa.
- F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski (red.), 1880–1902, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, 1880–1902, t. I–XV, Warszawa; online: http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/ [dostęp 10.12.2019].

- W. Taszycki (red.), 1965–1987, *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. I–VII, Wrocław.
- B. Tichoniuk, 2000, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Zielona Góra.
- M. Walczak-Mikołajczakowa, 2000, *Słowotwórstwo agentywnych nazw osobowych w języku polskim, rosyjskim i bułgarskim*, Poznań.
- S. Warchoł, 1984, *Geneza i rozwój słowiańskich formacji ekspresywnych z sufiksalnym -k- i -c-*, Warszawa–Łódź.
- E. Wolnicz-Pawłowska, 2009, *Homonimia i wielomotywacyjność w nazwach własnych na pograniczach językowych [w:] Słowiańskie homonimy apelatywno-onimiczne i onimiczno-onimiczne w diachronii i synchronii*, „Rozprawy Sławistyczne” 22, s. 253–260.
- M. Wróblewski, 2008, *Słownik gwary bielsko-podlaskiej*, Bielsk Podlaski–Studziewoda.
- M.B. Бірыла, 1966, *Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы*, Мінск [M.V. Biryła, 1966, *Belaruskâ antrapanimîâ. Ulasnyâ imény, imény-mánuški, imény pa bac'ku, prozviščy*, Minsk.]
- M.B. Бірыла, 1963, *Беларускія антрапанімічныя назвы ў іх адносінах да антрапанімічных назваў іншых славянскіх моў (рускай, украінскай, польскай)*, Мінск [M.V. Biryła, 1963, *Belaruskîâ antrapanimîčnyâ nazvy ŭ ih adnosinah da antrapanimîčnyh nazvaŭ inšyh slavânskîh moŭ (ruskaj, ukraînskaj, pol'skaj)*, Minsk.]
- M. Байков, С. Некрашэвіч (рэд.), 1925, *Беларуска-расійскі слоўнік*, Менск; online: www.slounik.org/ [dostęp 10.12.2019] [M. Bajkov, S. Nekrašëvič (red.), 1925, *Belarуска-rasijski sloŭnik*, Minsk; online: www.slounik.org/ [dostęp 10.12.2019].]
- С.А. Кузнецов (ред.), 2001, *Большой толковый словарь русского языка*, 2001, Москва [S.A. Kuznecov (red.), 2001, *Bol'shoj tolkovyj slovar' russkogo âzyka*, 2001, Moskva.]
- К.К. Атраховіч (рэд.), 1977–1984, *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, т. 1–5, Мінск [K.K. Atrahovič (red.), 1977–1984, *Tłumačal'ny sloŭnik belaruskaj mowy*, 1977–1984, t. 1–5, Minsk.]
- А.К. Усціновіч, 1975, *Антрапанімія Гродзенішчыны і Брэстчыны (XIV–XVIII стст.)*, Мінск. [A.K. Uscinovič, 1975, *Antrapanimîâ Grodzienščyny i Brëstčyny (XIV–XVIII stst.)*, Minsk.]
- А.К. Усціновіч, 2011, *Слоўнік асабовых уласных імён*, Мінск [A.K. Uscinovič, 2011, *Sloŭnik asabovyh ulasnyh imën*, Minsk.]

Surnames with the formative -yk/-czyk in the Białystok region. Interpretational comments

Summary

This paper concerns the interpretation problems accompanying the contemporary surnames with the formative *-yk/-czyk* (on the example of the Białystok region). Its aim is to present various manners of explaining the origin of anthroponyms with this suffix.

As the analysis has shown, the complexity of the problems involved in determining the etymology of the discussed surnames is manifested mainly

on the structural plane and regards anthroponyms coming from first names (*Dziemiańczyk, Tomczyk*), appellative surnames (*Gołowaczyk, Kulawczyk*), surnames coined based on expressions indicating a profession or function (*Atamańczyk, Tokarczyk*), and ones coined based on place names (*Majdańczyk, Nurczyk*).

Keywords: onomastics – anthroponymy – surnames – Białystok region

Trans. Monika Czarnecka